

ԾԱՂԻԿ ԿԸ ՀՐԱՄԱՐԱԿՈՒԹ ԵՄԵՐԸ — Հո-
տը 40 փարա:

Բաժանորդագրին կվճարվի — Պոլսոյ համար տարե-
կան 45 դրշ: վեցամսեայ 23 դրշ: եռամսեայ 12 դրշ: —
Գաւառաց համար տարեկան 50 դրշ: վեցամսեայ 26
դրշ: եռամսեայ 14 դրշ:

Ուստիոյ համար տարեկան հինգ րուբլի: Ուրիշ եր-
կիրներու համար 12 ֆրանք:

Գաւառներէն դրոշմաթուղթ կ'ընդունուի:
Միայն երեք թիւ ապուրիկ կը զրկուի, այնուհետեւ
բաժանորդագրին չը վճարողը կը դադրի թերթ ընդու-
նելէ:

Ծանուցման տողը 2 դրշ:

40 փարա

ԾԱՂԻԿ

Լ Ր Ա Պ Ի Ր

Ազգային, Քաղաքական եւ Գրական

40 փարա

ԾԱՂԻԿ Ի ՎԵՐԱԵՐԵՒԱԼ ԱՄԷՆ ԳՐԾԻ ՀԱՄԱՐ ԳԻՄԷԼ
Առ ՏԵՐԵՒՆ-ՀՐԱՄԱՐԱԿՈՒԹ ԶՈՎՆԱՆ Գ. ՓԱՆՈՍՏԵԱՆ
Պոլս, Էսկի-Չապիթէ, Պէրպէրեան Տպարան

درعيله ده اسكي ضبطه زقاغده بربريان مطبعه سنده
« زايگيك » غزتمسى مديرى بالاقيشان حووان

HOVNAN PALACACHIAN

Directeur du journal arménien « Dzaghik »,
Rue Esski-Zabtié, Imprimerie N. Bérbérian
CONSTANTINOPLE

ՆՈՐ ԵՐԶԱՆ — Ա. ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 44

Շ Ա Բ Ա Թ

13 ԶՈՒԼԻՍ 1894

ԳՐԱԿԱՆ ՏՁԵԻՈՒԹԻՒՆՔ

Հրապարակի վրայ ամէն գրուածք
նպատակ պէտք է ունենայ կըթել ըն-
թերցողաց միտքն ու զգացումները: Այս-
պէս, լրագրոյ մը մէջ, խմբագրական կամ
առաջնորդող ըստած յօդուածները
պէտք է ծառայեն լուսաւորելու ընթեր-
ցողին իւր կենաց հետ առնչութիւն ու-
նեցող օրական խնդրոց մասին: Գիտա-
կան յօդուածներ պէտք է ծառայեն պա-
շար հայթայթելու մտաց՝ նորանոր ծա-
նոթութեամբ ճիսանալու, զարգանա-
լու: Գրական կամ բանասիրական յօդ-
ուածներ պէտք է ծառայեն զարգացնե-
լու ընթերցողին գրական ճաշակը և անըզ-
գալապէս յառաջ վարելու նորա դաս-
տիարակութեան և կըթուլեան գործը,
և այլն: Եւ ինչ որ լինի գրուածքին նիւ-
թը, լեզուն պէտք է լինի պարզ, հաս-
կանալի, մաքուր հայերէն:

Մեր մէջ հակառակը կը տեսնեմք յա-
ճախ: Ահա լրագիր մը, «Արեւելք», որ
միտքերը կը ջանայ զբաղեցնել ստեպ
այնպիսի խնդիրներով որք բնաւ առնչու-
թիւն չունին մեր ժողովրդեան կենաց
հետ: Դեռ անցեալ օր, օրինակի համար,
քաղաքական երկայն յօդուած մը հրա-
տարակած էր որով կը ջանար համոզել իւր
ընթերցողները թէ փորթուկալի կառա-
վարութիւնը պէտք չէ որ ընդարձակէ
Լիզայն քաղաքին նաւահանգիստը: ոչ
միայն կը ջանար իւր Հայ ընթերցողներն
համոզել առ այս, այլ նաեւ ամենայն լըր-
ջութեամբ խորհուրդ կուտար փորթու-
կալի որ ետ կենայ իւր այդ մտադրու-
թեանէն՝ անոր գործադրութեան մեծ ան-
խոհմտութիւն լինելն յայտնելով: Հայ
միտք մը ինչ պէտք ունի այս տեսակ ի-
րեն հետ բնաւ վերաբերութիւն չունե-
ցող ոչինչ խնդրով մը զբաղելու: Ժիծա-
ղելի չէ՞ մանաւանդ այն յաւակնութիւնը
որ հայ խմբագրի մը կարծեցնել կուտայ
թէ, փորթուկալեան կառավարութիւնը
չէ կարող նորատունկեան խանին չորս
պատերուն մէջ գրիչ շարժող հայ խմբ-
ագրի մը չափ հասկնալ ու կշռել իւր
շահը, և այդ խմբագրէն հրահանգ ու
խորհուրդ ստանալով է որ պիտի կրնայ
որոշել թէ իւր մայրաքաղաքին նաւա-
հանգիստը ընդարձակելու է թէ ոչ:

Միայն առաջնորդող յօդուածոց վը-
րայ չէ մեր գիտողութիւնը: Լրագրաց
գրական կամ բանասիրական, ինչպէս և

գիտական յօդուածք եւս փափաքուած
յօդուածները լինելէ շատ հեռի են տա-
կաւին: «Արեւելք»-ի վերջին ուրբաթ ա-
ւուր թուոյն մէջ ժամանակ ունեցանք
կարդալու Յ. Եռասուֆեան էֆէնտիի
Դիսական մէկ յօդուածն: Մեր-խօսքն այս
յօդուածին վրայ պիտի մասնաւորեմք
այս անգամ:

Եռասուֆեան էֆ. կը յայտնէ քս յօդու-
ածով թէ, ինչպէս որ երկրի մակերևութին
վրայ կենդանական և բուսական կեանք կայ,
երկրի մակերևութէն վար ալ կայ նոյն կեան-
քը, այսինքն հողին ներքեւ ալ կան կենդա-
նիք, բոյսք և միջրոպք (միջրոպք կենդանի-
էն անջատ կերպով կը թուարկէ, որպէս թէ
կենդանի չը լինին միջրոպք): — Թէ՛ այդ
ընդհողեայ կենդանիք մեծ և օգտակար պաշ-
տօն կը կատարեն, այսինքն թէ՛ «կը խառնեն
հողը, ներսէն դուրս ծակեր ծամբայներ կը
բանան, օդին հետ հաղորդակցութիւն կը
դնեն (պէտք է ըսել հաղորդակցութեան մէջ
կը դնեն... ի՞նչը, այդ պահաս է), ջուրերուն
ծամբայ կը բանան ներս թափանցելու, կը
պարտադրեն զայն և մշակելի հողին յատ-
կութիւնները կուտան իրենց ապրած խաւե-
րուն»: — Թէ՛ ընդհողեայ բուսական կեանքն
ալ աւելի կարևորութիւն կ'ընծայէ, այսին-
քն... այսինքն չը կայ, վասն զի այդ «ալ
աւելի կարևորութեան» ինչ լինելը չը յայտ-
նէր: — Թէ՛ ընդհողեայ գործողութիւնը տեղի
կ'ունենան, այսինքն թէ՛ ընդհողեայ կենդանիք
և բոյսք կը սնանին ու կ'աճին երկրի վրայ ապ-
րող կենդանեաց ու բուսոց դիակներով, կըզ-
կանգնով, աղտոտութիւններով, և այլն (զօ-
րութեամբ այսպէս կը մեկնեմք 7—8 տող,
ուրիշ շատ դժուար է բան հասկնալը, այն-
չափ անմշակ է լեզուն): — Թէ՛ թթուածինը,
օդին մէջ գտնուած այն պատուական կազը,
այդ ընդհողեայ կենդանեաց միջոցաւ կ'եր-
թայ կը թափանցէ մինչև ի ծոց երկրի և անդ
կը թթուածնէ կամ լաւ ևս կը թթուակացնէ
ամեն գործարանաւոր մարմնոց բեկորներն,
որոց միւս տարրերն ալ կ'ազատին (ինչ ը-
սել կ'ուզէք), կ'արձակուին և կ'երթան կազ-
մել այլ գործարանաւոր մարմին, շարունա-
կելով իրենց շրջանը ՈՐ պիտի կատարեն մին-
չև աշխարհի վերջին օրը: (Աստիճիտ ծայրի Բ
ն և ՈՐ ը մեք գլխադիր ըրած էմք): — Թէ
այդ ընդհողեայ գործողութիւնը մեծ կարևո-
րութիւն ունի, վասն զի եթէ ջերմութեամբ
հողին բնակիչները ջնջուին, գործարանաւոր
մարմնոց վրայ այլ ևս անկարող պիտի լինի
(հողին համար է երևի) տարրագիտական ազ-
դեցութեան: — Թէ՛ «կէս մէթր բարձրու-
թեամբ (բարձրութեամբ թէ՛ խորութեամբ)
հողի խաւ մը միջրոպքներու համար անթա-
փանցելի է», և թէ՛ բոյսերուն մասնիկները
ջուր ծծելով կ'ուռին, կը գիրնան և միջրոպ-

ներուն «ծամբայ չեն ձգեր (չեն ձգեր թէ՛
չեն թողուր) անդին անցնելու» (անդին անց-
նելու թէ՛ վար անցնելու): — Թէ՛ հողին մէջ
հիւանդածին միջրոպքներ կան, սակայն, ի-
րապէս, նոցա վնասաբեր կարողութիւնը շատ
տկար է եղեր, և այլն:

Այս ամենէ ետք, Եռասուֆեան էֆ. յայտ-
նելէ յետոյ թէ մարդկային աղբը մարդկային
հիւանդութեանց ամէն տեսակներու միջրոպ-
ները առատ քանակութեամբ կը պահէ, կանց-
նի քննելու թէ՛ երբ բոյսերը պարարտացը-
նելու համար քաղաքներու արտադրած մէզն
ու աղբը կը պահեն, լաւ կ'ընեն թէ ոչ: Եւ
յայտարարելէ յետոյ թէ մեք, Պոլսեցիքս կամ
Թուրքիացիքս, Լոնտոնայի ժողովրդեան վրայ
առաւել քաղաքակրթեալ եմք, վասն զի աղ-
բը ծով կը թափեմք, կ'եզրակացնէ թէ պէտք
չէ աղբը ծով թափել, վասն զի երկրագործու-
թեան համար պիտանի է այն:

Եռասուֆեան էֆ. կը ձեռնարկէ ապա
հաստատելու նորապսակ ամուսնոց նմանու-
թիւնը: Առ այս Պ. Հեռման Յոլի մէկ վի-
ճակագրութիւնը յառաջ բերելով իրրեւ
ՕՐԷՆԻԿ կը հետեցնէ թէ «սովորաբար երկու
երիտասարդք երբ կը փափաքին իրարու հետ
ամուսնանալ, առաւել դէմքի նմանութեանց
վրայ հիմնուած է այս դերը քան տարբերու-
թեանց»: Բայց յառաջ բերուած վիճակագ-
րութեանէն չէ կարելի հանել այսպիսի հետե-
ւութիւն և զայն խոշոր գիրքերով իրրեւ օրէնք
հաշակել, վասն զի կը տեսնեմք հոն որ 198
նորապսակներու մէջ 54ը միայն իրարու շատ
կը նմանին եղեր, 78ը միջին նմանութիւն ու-
նին եղեր, իսկ 66ը բնաւ չեն նմանիր եղեր:
վիճակագիրը՝ իւր հանել ուզած եզրակացու-
թիւնը դիւրացնելու համար «միջին նմանու-
թիւն»ը «շատ նմանութեան» վրայ կ'աւելցնէ:
Ինչու չ'աւելցնել սակայն «բնաւ նմանու-
թեան» վրայ՝ հակառակը հաստատելու հա-
մար:

Այս է ահա՛ Եռասուֆեան էֆէնտիի
«Գիտական» յօդուածին պարունակու-
թիւնը, զոր աշխատեցանք կարելի եղա-
ծին չափ ճշգրութեամբ ներկայացնել եւ
որ գրաւած է «Արեւելք»-ի ամբողջ երեք
սիւնակը: Այժմ կ'անցնեմք քննել այդ
յօդուածին լեզուն:

Լեզուի մասին գաղափար տալու հա-
մար, լաւագոյն միջոցն է հատուածներ
յառաջ բերել ինչդոյ նիւթ եղած յօդ-
ւածէն:

Ընդհողեայ կենդանեաց, բոյսերու և
միջրոպքներու գոյութիւնը յայտնելէ յե-
տոյ, Եռասուֆեան էֆէնտի կ'ըսէ:

«Այս ամենը միացած, ինչպէս որ ըսինք,
ինչ որ հասնի հողին մէջ, ինչ որ ինչայ մար-
դէն կամ կենդանիներէն և կամ բոյսերէն,

ՎԱՐՔ ՔՐԻՍՏՈՆԷԻՑ

Քրիստոնէութեան առաջին դարուց մէջ, Քրիստոնէայք կ'որոշուէին հեթանոսներէն իրենց փոխադարձ սիրով, ինչպէս որ Քրիստոս պատուիրած էր. «Յայսմ գիտասցեն ամենեքեան՝ եթէ իմ աշակերտք էք, եթէ սիրիցէք զմիմեանս»։ Յով. Ժ. Գ. 35։ Քրիստոնէայք եղբայր գեղեցիկ անունը կը տային միմեանց և անթերի կը կատարէին եղբայրական ամէն պարտաւորութիւններն։ Այնպէս որ, Քրիստոնէից թէ՛ ուրախութիւն և թէ՛ տըրտմութիւնն հասարակաց էր։ Եթէ մի եղբայր յատուկ շնորհք ստացած էր Աստուծոյ, ամէնքն մասնակից էին այդ շնորհաց, ամէնքն կը վայելէին զայն։ Եթէ մի եղբայր փորձութեան մէջ էր, ամէնքն կ'աղօթէին նորա համար, ամէնքն յօգնութիւն կը փութային։ Մէն մի քաղաքի Քրիստոնէայք ոչ միայն կը ծանաչէին զիրեար, այլ կը փութային զիրեար որոնել, զիրեար տեսնել և գրեթէ ամէն օր կը տեսնուէին։ Շատ անգամ միասին կ'ուտէին եղբայրական ճաշ՝ ազգայն։ Աղքատն մեծատան մօտ, ծառայն աղատին, փոքրն մեծին, առանց խտրութեան աստիճանի և հարստութեան։ Իւրաքանչիւրին բերած կերակուրն հասարակաց կը լինէր։ Կը բեկանէին հացն՝ Յիսուսի մահուան յիշատակին համար, կ'ըմպէին բաժակն՝ նորա չարանքն յիշելով։ Այս գումարումներն ի սկզբան շատ յաճախ էին և շատ քաղցր։ Բայց հետզհետէ նուազեցան, ինչպէս որ կը յայտնէ Պօղոս Առաքեալն։

Ուրեմն մի քաղաքի Քրիստոնէայքն մի մարմին կը կազմէին և հալածողաց պատրուակներէն մին էր նաև այս եղբայրական միութիւնն, քանզի թշնամիք կ'ամբաստանէին թէ քրիստոնէայք կը ժողովին, կը միանան գաղտնի դաւադրութիւններ կազմելու հռովմական պետութեան օրինաց դէմ։ Հեթանոսք կ'աղաղակէին. «Տէսէք թէ ի՞նչպէս քրիստոնէայք զիրեար կը սիրեն», վասն զի քրիստոնէից նոր վարքն տարօրինակ և անբացատրելի կ'երևէր հեթանոսաց։

Քրիստոնէից փոխադարձ սէրը մասնաւորապէս կ'երևէր այն խնամոց մէջ, որով կը խնամէին հիւանդներն, աղքատներն, բանտարկեալներն։ Միաշաբաթի օրն նուէր կը ժողովէին որ և է մարդասիրական գործոց կամ կարօտ եկեղեցւոյ համար։ Եկեղեցւոյ անդամոց որր պաւակներն, մանաւանդ նահատակացն, մեծ հոգածութեան առարկայ էին եկեղեցւոյ կողմէն, նոյնպէս էին և այրիքն։ Այս եղանակաւ խնամուած անձանց թիւն երբեմն շատ կը բազմանար։ Բայց հաւատացեալոց առատութեան թիւն ևս անսպառ էր, ոմանք դրամ կը նուիրէին, ոմանք հագուստ, ոմանք կարասիք, ոմանք պաշարեղէններ և այլք զանազան նուէրներ, բոլորն կամաւոր և առանց բռնադատութեան։ Ամէն մատակարարութիւն յանձնուած էր սարկաւազաց, որք կ'ընտրուէին իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ միաբանութենէն։

Քրիստոնէից սէրն կը տարածուէր ոչ միայն իրենց միաբանութեան անդամոց վերայ, այլ ամէն կրօնակցաց վերայ, ուր որ լինէին։ Հիւրասիրութիւնը, որ հեթանոսաց մէջ իսկ նուիրական էր, Յիսուսի Քրիստոսի աշակերտաց համար ուրախութեան և ցնծութեան աղբիւր էր։ Բաւական էր որ օտարականն թողլով ունենար մի եպիսկոպոսէ կամ ծանօթ հաւատացեալ եղբորէ, իսկոյն կ'ընդունուէր

գրկաբաց սիրով։ Խաբէութեան և մատնութեան զոհ չերթալու համար՝ յանձնարարական թղթերն ունէին ինչ ինչ նշաններ, զոր քրիստոնէայք միայն կը հասկնային։ Հիւրասիրութեան առաջին պայմանն էր եկաւորաց ոտներն լուալ, որ մեծ հանգստութիւն էր, մանաւանդ երբ ուշադրութեան առնուի նախնի դարուց ճանապարհորդելու միջոցներն կամ եղանակներն։ Հիւրն ընտանեաց մէջ ընդունուէին զինի՝ կը վայելէր ամէն յարգանք և վստահութիւն։ Քրիստոնէայք կը հիւրընկալէին հեթանոսներն, պետութեան պատերազմիկներն, օտարականներն, առանց ցեղական կամ ազգային խտրութեան։

Քրիստոնէութեան նոր հոգին, որով վառուած էին հաւատացեալք՝ կը քաջալերէր համբերութեամբ կրել ամէն հալածանք և տառապանք։ Կը թշնամանէին քրիստոնէայեանց, պարսաւներ կը գրէին նոցա դէմ, կը ծաղրէին նոցա հաւատն, մինչև անգամ թատերական խաղուց և կատակերգութեանց նիւթ կը շինէին։ Բայց նոքա անտրտուն կը համբերէին։ Երբ հալածանքը կը վճռուէր, իսկոյն յերևան կը գային ամբաստանող դրացիք կամ ազգականք, կամ նոցա ստացուածոց և գոյից տիրանալու տենջանօք կամ կռապաշտութեան հրով բորբոքեալ։ Մի պատեհ առիթ էր այս պարտապաններու և ստրուկներու համար իրենց պարտքն և ծառայութենէն ազատուելու։ Եւ սակայն քրիստոնէայք այս ամէն չարեաց դէմ ուրիշ փոխարինութիւն չունէին, բայց միայն աղօթել իրենց թշնամեաց համար և օրհնել իրենց հալածիչներն։ Քրիստոնէից համբերութիւնն կը փայլէր մանաւանդ իշխանաց և դատաւորաց առջև։ Բնաւ գանգատ չէր լսուեր քրիստոնէից բերանէն կառավարութեան դէմ, և ո՛չ իսկ թշնամանաց կամ արհամարհանաց խօսք իշխանութեանց դէմ։ Քրիստոնէայք անտըրտուն կ'արկ կը վճարէին և անկասած կը հնազանդէին։ Բայց եթէ իրենց խղճի և Աստուծոյ կամոց հակառակ գործ պահանջուէր, այն ժամանակ կ'ընտրէին Աստուծոյ հնազանդիլ քան մարդկան։ Անհնարին է չսքանչանալ, երբ կը տեսնեմք թէ քրիստոնէայք երեք ամբողջ դարեր դառն հալածանաց, անիրաւութեանց և անլուր զրպարտութեանց մատնուեցան անապոյտ կայսերաց օրով և սակայն երբէք չը խլրտեցան պետութեան դէմ, թէև վերջին ժամանակներն յոյժ բազմութիւն էին և կարող էին յաջող փորձ փորձել։ Ահա այս սքանչելի քաղցրութիւնն և համբերութիւնն էր, որ շատ անգամ կ'ազդէր խռժանին վերայ և ի գութ կը շարժէր։ Շատ անգամ բանտապահներն, զինուորներներն, գահիններն յանկարծ կը յայտարարէին որ իրենք ընդունած են նոր և զօրաւոր կրօնքն, և մինչև իսկ կատակերգակներն՝ որք կը պատրաստուէին քրիստոնէական կրօնի վսեմ հանգէսներն ծաղրել թատերական բեմի վերայ, կ'այլալէին, կը յուզուէին և կը դառնային ի քրիստոնէութիւն։

Ինչպէս քրիստոնէից համբերութիւնն, նոյնպէս և իրենց զուարթութիւնն մահուան հանդէպ, շատ կ'ազդէր հեթանոսաց վերայ։ Քրիստոնէայք ոչ միայն երջանիկ կը համարէին իրենց անձն՝ երկնաւոր վարդապետի սիրոյն համար չարչարուելու, այլ և մեծ յոյս ունէին նախախնամութեան վերայ և գիտէին, որ եկեղեցիք իրենց որբերուն մայրն պիտի լինի և Աստուած պիտի խնամէ և պահպանէ ըզնոսա։

Այս մեծ յուսով, այս հաստատ վստահութեամբ, քրիստոնէայք՝ հանրային ծանր աղէտից ժամանակ՝ առանց վարանման, իրենց անձն վտանգաց կ'ենթարկէին, իրենց քաղաքակիցներն սփոփելու և մխիթարելու։ Այս կը պատահէր մանաւանդ տարածական կամ փոխադրական հիւանդութեանց ժամանակ, երբ շատ անգամ հեթանոսք կը փախչէին և քրիստոնէայք մեռեալները կը թաղէին ընդհանուր վարակման կամ ապականութեան առաջն առնելոյ համար։

Այս անձուիրութեան և հեղութեան հոգին էր որ չէր թողուր բնաւ, որ քրիստոնէայ ստրուկներն ապօրէն միջոցներ ձեռք առնուն ծառայութենէ ազատուելու համար։ Բազմաթիւ էին քրիստոնէայ ստրուկներն և գիտէին որ քրիստոնէութիւնն վերուցած է այն խտրին որ կար ծառայի և ազատի մէջ։ Բայց երբէք չէին հպարտանար և չէին ապրտամբեր իրենց տէրերուն դէմ։ Ընկերական ամէն վիճակի մէջ միշտ այս չափաւորութեան և զգաստութեան ոգին ունէին քրիստոնէայք։ Նորահաւատներն միշտ կը պահէին այն արհեստներն կամ պարագմունքն, զոր ունէին իրենց մկրտութենէն առաջ, և միայն կը հեռանային այնպիսիներէն, զոր հակառակ կը գտնէին բարեպաշտութեան, ինչպէս էին կրկէսի կամ անփիթէատրոնի խաղերն, կռոց արձանագործութիւնն, և այլն։ Քրիստոնէայք կը մասնակցէին զինուորագործութեան, ուր սակայն շատ դժուարին էր հեթանոսական հրահանգներէն ազատ մնալ։ Քրիստոնէայ զինուորացի թիւն երբեմն բաւական շատ կը լինէր, և սակայն զինուորութեան համար կշտամբանք չէին կրեր եկեղեցւոյ կողմէն։

Քրիստոնէութիւնն մանաւանդ պիտի գործէր իւր սրբաւար ազդեցութիւնը ընտանեաց վերայ, և արդարև համարձակ կարող եմք ասել թէ բովանդակ նորոգեցան արանց և կանանց, ազգականաց և զաւակաց կապերն և ընտանութիւնքն։ Ամուսնութիւնն իւր խորհրդաւոր կնիքն ստացաւ և կրօնական պատուէր դարձաւ, որ կը կատարուէր հանդիսաւոր արարողութեամբ, իսկ զաւակաց կըրթութեանն տրուեցաւ իւր մեծ և բարձր կարեւորութիւնն, Հրաման չկար հաւատացեալոց՝ ամուսնանալ անհաւատից հետ, բայց եթէ արդէն ամուսնացած էին՝ անբաժան կը մնային։ Երկրորդ ամուսնութիւնն ներուած էր, բայց տկարութիւն համարուած էր։ շնութիւնն էր միայն որ ամուսնական կապը կը խզէր և մահն էր միայն, որ զայն կը լուծէր։ Սակայն ամուսնութեան ուխտն ևս արդէն արժանաւոր դատուած էր և ուխտազանցը կը կը պատժուէր սաստիկ ապաշխարութեամբ։ Բաց յայտմանէ, որովհետև քրիստոնէայք չարունակ հալածանաց հարուածներու տակ էին, զուրկ էին աշխարհի անմեղ զուարճութիւններէն անգամ, և այս սովորութիւնն այնքան յառաջ գնաց, որ շատերն ճգնաւոր անուամբ սկսան հեռանալ քաղաքներէն և մենաւորութեան մէջ ապրիլ։

Հալածանքն բնաւ չկարաց վնասել քրիստոնէութեան, այլ ընդհակառակն զօրացոյց ու աճեցոյց, և արդէն քրիստոնէայք այն ժամանակ միայն կը տկարանան, կը մեղկանան, երբ կը կորուսանեն իրենց արթնութիւնն ու զգաստութիւնն։

Երա՛նի այն եկեղեցիներուն, որոնք կը պահեն ու կը պահպանեն մեր նկարագրած նախնի դարուց քրիստոնէական հոգին ու կեանքն։

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆ

Գ. Շրջան. Ոսկերեւան Ախուրեալ

404—407

(Շար. նախորդ բուհն)

Այն ինչ իմացուեցաւ թէ յաքսոր պիտի երթայ Ոսկերեւան, անհամար մարդիկ եկան լսելու նորա հրաժեշտի ողջոյնը: Յոյժ սրտաշարժ էր տեսարանը. 40 եպիսկոպոսուհիք պատած էին բոլորովին և կուլային իրենց զտղայս: Սարկաւագուհիներ Ողիմպիադա ուրիշ սարկաւագուհիներով հանգերձ ոտքը կը փարէր. աչք չէր մնացած որ չարտասուէր: Կարի յուզուեցաւ Ոսկերեւան և թէպէտ ինքն ևս լացաւ, բայց տակաւին քաջաբար կը յորդորէր և կը մխիթարէր զնոսա: Յամին 404 յունիս 20ին, վերջին հրաժեշտն առաւ իւր մտերիմներէն, յորդորեց զանոնք որ չըտարածայնեն զիւր երթն, զի մի գուցէ խռովութիւն ծագի, և մտաւ ի նաւ որ ընդ հուպ սահեցաւ, թուաւ և աներեւոյթ եղաւ Պրոպոնտեայ ալեաց մէջ: Իւր տկարութենէն կազդուրուելու համար հազիւ երկու շաբաթ թոյլ տրուեցաւ նմա կենալ ի նիկիա. պաշտօնեայք որ յանձն առած էին զինք յաքսոր վարել, սկսան ստիպել զինքն: «Այս անգամ հիւսն պիտի տանինք զքեզ, հիւսն, կ'ըսէին, ի Կոկիւսոն:» Յուլիս 4ին ելաւ ի նիկիոյ, և մինչև ի Կեսարիա 25 օր տեւեց ճամբորդութիւնը, որ սարսափելի էր ամառւան տօթագին եղանակին մէջ. այսու ամենայնիւ չըջակայից բնակիչք բաւական մարդասիրութիւն ցոյց կուտային: Բոլոր իւր աքսորանաց ճամբորդութեանց վրայ կը տեղեկանամք մանրամասնօրէն իւր նամակներէն զոր կը գրէր իւր բարեկամաց, թէ՛ ճամբու վրայ իջևաններէն և թէ՛ աքսորավայրէն: 250ի չափ նամակ մնացած է իւր այս ժամանակի թղթակցութիւններէն (1): Առ Ողիմպիադա ուղղած մէկ նամակին մէջ կ'ըսէ. «Հայեր և ուրիշ ազգեր վրաս գլխաւով, ինձ մեծ մարդասիրութիւն կը ցուցնեն:» Թէպէտ իւր թղթակցութեանց մէջ գոհունակութիւն կը յայտնէ, բայց տարակոյս չկայ թէ մեծ նեղութիւններ քաշեց: Միշտ սովոր էր ըսել. «Փառք քեզ, Աստուած, յաղագս ամենայնի փառք քեզ»: այս իւր սիրելի ոճն էր:

Ջերմէ բռնուած և տկարացած հասաւ ի Կեսարիա, որոյ մի անձանթ տնկիւնը խեղճ տեղ մը իջևանեցաւ. ի սկզբան թիշկ և օգնական չգտաւ, բայց ընդ հուպ ամբողջ քաղաքը դղրեցաւ: Փարեարիոս, քաղաքին արքեպիսկոպոսը, Ոսկերեւանի թշնամեաց կողմէն էր, և բնաւ չերեցաւ իրեն: Երկրորդ օր տունը պաշարեցին քաղաքին կղերականք և վանականք՝ վաճառելու զՈսկերեւան: Քաղաքին կառավարիչը գլխաւ, աղաչեց զՓարեարիոս թոյլ տալ նմա հանգչիլ մինչև որ գոնէ հիւանդութենէն առողջանայ. ճար չեղաւ: Երրորդ օրը, մինչ ջերմով բռնուած էր Ոսկերեւան, կէս առուր սաստիկ տօթին ըստիպուեցաւ ճամբայ ելնել: Բարեպաշտուհի կին մը հրաւիրեց զնա որ կ'աղբուրուի իւր ամուսնոց գիւղին մէջ: Մինչ կէս գիշերին հանգիստ կը քնանար անդ, յանկարծ իւր ընկեր քահանայն արթնցուց զինք գոչելով.

(1) Թերևս անգէպ չէ աստուծոյ յիշել թէ բաղժամ ինչ կը պարտիմք Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի Յուշիկին: Ոսկերեւանի կենսագրութեան այս վերջին նկարագրութեան համար:

«Ելի՛ր, ելի՛ր, բարբարոսները կուգան»: Այն ժամանակ այն կողմեր Իսաւրացի ըսուած լեռնական սաւաղակներ կային որ սարսափելի յելուգակներ և հուղիահարներ էին: Լուսընկայ չկար. մառախլապատ մութ գիշեր էր. կը վախճային լոյս վառել զի մի գուցէ աւազակներ տեսնեն. շատ տեղեր ձիէն վար ինկաւ Ոսկերեւան: Կը փախչէին որ Իսաւրացուց ձեռքը չլնային. բայց իրողութիւնն այն էր որ ո՛չ Իսաւրացի կար, ո՛չ բան. եպիսկոպոսին մի մեքենայութիւնն էր այս որ անհանգիստ ընելով ի փախուստ ստիպեց զՍուրբն. վասն որոյ իրաւամբ կը գրէ ինքն. «Ոչ Իսաւրացիներէ և ո՛չ ուրիշ ո՛ր և է մէկէ մը այնչափ կը վախճամ որչափ յեպիսկոպոսաց:»

Այսպիսի տառապանք Կ. Պոլսէ ելնելէն իրր եօթանասուն օր յետոյ հասաւ իւր աքսորավայրը, ի Կոկիւսոն, որոյ անունէն անգամ կը ստկար. բայց նորէն կ'ըսէր. «Փառք քեզ, Աստուած, յաղագս ամենայնի փառք քեզ»: Կոկիւսոն, ըստ ամենայն հաւանականութեան, հիմախուս կէօքսիւն ըսուած տեղն էր, կամ անոր մօտ տեղ մը, որ կը գտնուի Մարաշէն դէպ ի հիւսիս Հաճնայ և Ջէյթնոյ մօտ, չըջապատեալ Տաւրոս լեռներէ, ուր ձմեռը ցուրտ է, ամառը տօթագին:

Այն ատեն Հայեր կը բնակէին հոս, վասն որոյ Ոսկերեւան «Հայտնակ» կ'անուանէ զայն: Իրր 100 նամակ ունի ասկէ գրած առ զանազան անձինս. մէկ նամակին մէջ առ Ողիմպիադա այսպէս կը գրէ. «Հոս շատ մարդասէրներ գտայ, հիւանդութիւնս փարատեցաւ, ալ լաւ եմ»: Այդ բարեկամաց զԷլիսաւորն էր Սոպատրոս անուն Հայ իշխան մը զոր շատ կը գովէ Ոսկերեւան: Ուրիշ տեղի սերտ մտերիմ մը գտաւ յանձին Դիոսկորոսի, Հայ եկեղեցականին, որ այն կողմի Հայոց վարդապետն կամ առաջնորդն էր. սա, լսելով Ոսկերեւանի գալուստը, մարդ զրկեց մինչև ի Կեսարիա և հրաւիրեց զնա իւր տունը ուր հիւրընկալուեցաւ ամենայն օրով: Ուրիշ շատ Հայեր պատուասիրեցին զՈսկերեւան: Ամէն կողմէ ընծայներ կուգար իրեն, մինչև իսկ կանայք իրենց զարդերը, ոսկի, արծաթ, ևայլն, կ'ընծայէին իրեն: Վասն որոյ նամակացը միջոցաւ յատուկ կը պատուիրէր որ այլ ևս ընծայ չզրկեն իրեն: Ընդունած ընծայներն ալ կամ աղքատաց կուտար, կամ Իսաւրացուց ձեռքէն գերիներ ազատելու կը ծախէր և կամ սովելոց կը բաշխէր, վասնզի նոյն ժամանակ այն կողմեր սով եղաւ: Ամառը և աշունը շատ առողջ անցուց, բայց ձմեռը, զոր ինք նայկալան ձմեռ կ'անուանէ, շատ խիստ էր իւր փափուկ կազմուածքին համար: Գրեթէ երկու ամիս շարունակ յանկողին ինկած մնացած էր հիւանդ: Շատ արթուր նամակներ ունի գրած այս միջոցիս. «Մարմինս և ոչ մէկ բանէ այնպէս կը չարչարուի, կը գրէ մէկ նամակին մէջ, ինչպէս իցրտոյ. և չկայ բան մը որ այնպէս օգտակար լինի ինձ ինչպէս ամառն:»

«Գեղարդը պարկի մէջ չպահուիր» կ'ըսէ առաւել: Ոսկերեւանի պերճախօսութիւնը և քրիստոնէական եռանդը հոն ալ սկսաւ գործ տեսնել: Շրջակայ գիւղօրէից բնակչաց մի մասը կուսապաշտ էր տակաւին: Ոսկերեւան իւր քարոզներով մեծ արթնութիւն յառաջ բերաւ. շատ նորահաւատներ մկրտուեցան, և ինքը զԱստուածաշունչը թարգմանել տըւաւ այն լեռնականաց լեզուին: Ոմանք առկէ հետեցուցին թէ Ոսկերեւան էր հայկական այբուբենի գտիչը. և տակաւին Վատիկանի

մէջ կայ հաւաքածոյ մը զանազան աղգայ այբուբեններն հնարող անձանց, և այդ խմբին մէջ Ոսկերեւան նկարուած է հայ այբուբենն ի ձեռին: Բայց կարճ խօսելով, որչափ ալ իմաստուն և բազմահմուտ լինի Սուրբն Ոսկերեւան, սա անուրանալի է որ հարազատ Հայ մը միայն կրնար լինել հայկական սքանչելի այբուբենից գտիչը: Զարմանալին այս է որ մինչ Ոսկերեւան զԿոկիւսոն կը լուսաւորէր, նոյն պահուն կամ խուն ինչ յետոյ, Մեսրոպ Մանուկ հայկական այբուբենը, յամին 406: Մեզ Հայոցս համար ուրիշ շահեկան մի բան Ոսկերեւանի մէկ ձառն է զոր խօսեցաւ ի գովեստ Ս. Գրիգորի Լուսաւորչի՝ նորա մի առնախմբութեան առթիւ՝ մինչ ի Կոկիւսոն էր. ասոր յունարէն բնագիրը չգտնուիր այսօր, վասն որոյ ոմանք կը նկատեն զայն անհաւաքաւ, բայց ժի դարուն մէջ, Շնորհալոյ ժամանակ, թարգմանեցաւ ի հայ բարբառ:

Շատ համբաւ հանեց Ոսկերեւան ի Կոկիւսոն իսկ. ամէն կողմէն ամէն աղգէ մարդիկ ուխտի կ'երթային անդ զինք անգամ մ'ևս տեսնելու, Կ. Պոլսէն, Անտիօքէն՝ իւր հայրենի քաղաքէն: Բայց յանկարծ նեղութիւնը վրայ հասաւ: 406ին սկիզբը Իսաւրացիք յարձակեցան Կոկիւսոնի վրայ: Ոսկերեւան ստիպուեցաւ ձգել իւր տաքուկ խցիկը և թափառիլ սառնամանեաց, անտառաց և քարայրից մէջ. շատ նեղութեամբ հասաւ յԱրարիսոն, որ 40 մըն դէպ արեւելք էր Կոկիւսոնէն, այժմու Եարփուլ ըսուած տեղոյն մօտ: Մեծ նեղութեան մէջ էր հոս, բայց տակաւին կը թղթակցէր բարեկամաց հետ, մինչև իսկ Փիւնիկեցի Գրիստոնէից հետ՝ ընդ որս ի վաղուց հետէ բարեկամութիւն հաստատած էր. իսկ յայնժամ խռովութիւն ծագած էր նոցա մէջ. վասն որոյ կը խրատէր զանոնք որ հաշտ ապրին իրարու հետ: Գիշեր մը յանկարծ 300 զինեալ Իսաւրացիք յարձակեցան բերդաւանին վրայ ուր Ոսկերեւան պատուարուած էր. ամէն ոք ահ ու դողի մէջ էր. Ոսկերեւան կը պատրաստուէր ուրիշ յաւելեալ տառապանք ևս կրելու. բարեպաղաքար մինչև առտու չմնալով ցիր և ցան եղան հրոսակներն: (Շարունակելի)

Ճ Ա Բ Ո Ն Է Ն Ն Ա Մ Ա Կ

Կ. ՊՈԼԻՍ, 91 Յուլիս 4/16

Տէր Խմբագրապետ

Յաւանկոտ չեմ նկատուիր, կարծեմ, երբ յայտարարեմ թէ «Նորածագ արեգական երկրէն» ի Կ. Պոլիս ուղղեալ անդրանիկ անձնական նամակն ինձ վիճակեցաւ:

Սոյն նամակ, զոր կը պարտիմ բարեկամիս — Պարոն Թ. Սանատայի — թուագրեալ է Մայիս 13/25, և ինձ ժամանեց ի 21/3 Յուլիս, այսինքն՝ ճիշդ երեսուն և ինն օրէն: Քսան և հինգ օր շարունակ ծառնական թղթատարով ուղեւորելէ զինի, Յուլիս 7/19ին փոխանցուած է Անգլիական թղթատարին, որով ստացանք մեք:

Նամակին Անգլիերէնէ թարգմանութիւնն, զոր կը գտնէք ի ստորեւ, կրնաք հրատարակել պատուական ՄԱՂԻԿԻԷ մէջ, եթէ յարմար դատէք:

Ընդունել հաճեցէք ջերմ յարգանքներս
ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Եամբ օղջուհուհեցան Կայսեր և Ժողովրդեան

KLOSTERLIKÖR MECHITHARINE

NEUSTIFTGASSE 5 • 1070 WIEN

որ կը | Երեսնուհին, Պոլսէն, Անտիոքէն՝ իւր հաւ-

հնո
լեւ
տա
,
նո
ած
աւ
ո
իւ
յ
ու
ա
ոյ
4
,
ւ

ր տու-

Երեսնուհին, Պոլսէն, Անտիոքէն՝ իւր հաւ-
տաճակեալն՝ սկստալ անին ժամս ուր Ոսկե-

Քիուրէ Դայալէյսան, Թօֆիօ, ձաքոն
1891 Մայիս 25 (Ն. Տ.)
Առ Պ. Լեւոն Մկրտիչեան

Ի Կ. Պոլիս

Սիրելի Պարոն

Ձեր գիտեմ որպէս արտայայտել ջերմ շը-
նորհակալիքս վասն բարեկամական զգաց-
մանցդ, զորս տածեցիք առ իս, անցեալ Յուն-
վար ամսոյ մէջ անդ ի Պոլիս բնակութեանս
առթիւ:

Ձեզմէ բաժնուելէս ի վեր, յամենայն ժամ
և ամենուրեք կը խորհիմ ընդ Ձեզ: Ձեր այ-
ցաքարտն յաճախ կը յիշեցնէ ինձ պատուա-
կան բարեկամ մը, որ յուսամ թէ ողջ առողջ
է և մնացէ յաւէտ յայդմ վիճակի:

Նորին ձարոնական վեհափառութեան եր-
կոցուն մարտանաւուց, Հիէլիի, ասեմ, և
Քօնկոյի ի Կ. Պօլսէ մեկնման թուականն ար-
դէն ծանօթ է Ձեզ. արդ, սոյն մարտանաւը
հանդիպելով Պիրէօն, Աղէքսանդրիա, Բօռ-
Սայիտ, Սուէզ, Ատէն, Գօլօմպօ, Սինկաբոր
և Հօնկ-Քօնկ, ողջամբ ժամանեցին ի հայրե-
նիս Մայիսի 10ին (Ն. Տ.), խիստ հաճոյալի
ձամբորդութեամբ:

Երկօրէին մարտանաւը ամենամեծ եռանդ-
եամբ ողջունուեցան Կայսեր և Ժողովրդեան
կողմէ:

Ն. Կ. վեհափառութիւնն, որպէս և հա-
մայն Ժողովուրդն խորապէս զգածեալ են այն
ջերմ համակրանաց համար, զորս վեհափառ
Սուլթանն և Իւր հպատակներ ցուցին մեզ
այնքան մարգարտաբար:

Արաբական նօթյգներն, զորս վեհափառ
Սուլթանն բարեհաճած էր մեր ինքնակալին
նուիրել, Քրանսական թղթատար շոգենա-
ւով ողջամբ աստ հասան: Աւելորդ խօսք
բացատրել թէ մեր Կայսրն քանի՜ շնորհակալ
և երախտագարտ կը հանդիսանայ առ վե-
հափառ Սուլթանն, Նորա այս նուէրին հա-
մար:

Կայսրն բարեհաճեցաւ զիս ենթասպայու-
թենէն յատուիճան Դեր-Տեղակալի բարձրա-
ցնել, և այժմ վիճակէս շատ գոհ կ'ապրիմ:
Ներփակեալ լուսանկարն թո՛ղ աննշան
նուէր մը լինի ի յիշատակ մեր բարեկամու-
թեան:

Յուսալով որ Ձեր առողջութիւնն գոհացու-
ցիչ է և նամակս անպատասխանի չէք թո-
ղուր, խնդրելով միանգամայն որ ներողամիտ
աչօք նայիք նամակիս անկանոնութեանը,

Մնամ Ձերդ յարգանք
Թ. ՍԱՆԱՏԱ

ՄԵԶՊՈԻՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Յուլիս 5, ուրբաթ օր պարզ և վայելուչ
չքով բաշխուեցան Մեզպուրեան վարժարանի
ամսվերջի վիճակացոյցք և չրջանաւարտ սա-
նուհեաց վկայականք: Ահաւասիկ այս տար-
ւոյ ինն չրջանաւարտ օրիորդաց անուանքն:

- Օր. Շնորհիկ Խ. Սեղրոսեան
- « Սուլթան Մ. Մեզպուրեան
- « Ջապէլ Մ. Յակոբեան
- « Ջարուհի Գ. Տէմիրգարուլեան
- « Գոհարիկ Գ. Փափաղեան:
- « Հայկանոյշ Գ. Չէքիճեան
- « Ազնիւ Ս. Տիօնեան
- « Նոյեմի Ա. Պէկեան
- « Ազնիւ Համամճեան

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Յրանսա իւր ազգային հանդէսը տօնեց,
և երկու ամիսէն, սեպտեմբրի 4ին (Ն. Տ.),
երրորդ Հանրապետութիւնը իւր հիմնարկու-
թեան քսանամեկերորդ տարեդարձը պիտի
տօնէ: Կ'արժէ յիշատակել այս բանը, մա-
նաւանդ անոր համար որ Ժողովրդական կա-
ռավարութեան նշանաւոր հաստատութիւնը
մօտ ժամանակաց մէջ միապետականաց յար-
ձակման ենթակայ լինելու երևոյթ չ'ունի:
Պուլանժեական — այսինքն միապետական ու
Պօնաբառութեան — շարժման վերջին անյաջո-
ղութենէն ի վեր, միապետականաց միութիւնը
սարսած քայքայուած է, և նոյն խօսք կը երա-
կանք, որ անխոնջ ու անվատ կուսակիցներն
են ամէն հակահանրապետական ձեռնարկի,
հասկցած են թէ անկարելի է Ժողովրդին
կամաց հակառակիլ, որ սերտիւ յարած է այն
տեսակ կառավարութեան մը՝ յորում գտած
է իւր հանդիսան ու բարգաւաճումն: Այսու
հանգերձ, զորոյցներ կը պտըտին թէ ինչ ինչ
միջավայրերու մէջ միապետական միութիւն-
ներ կը կազմակերպին. եթէ ստոյգ են այս
զրոյցներ, ողբալի են այս տեսակ միութեանց
հեղինակներն, որովհետեւ Հանրապետութիւնն՝
եթէ խոհեմութեամբ գործէ՝ չ'կրնար սարսիլ
քաղաքագիտական հնարադրութիւններէ:
Վորձերն միշտ ապացուցած են զայս:

Մինչ մէկ կողմէն Գերմանիոյ կայսրը մեծ
համակրութիւն կը գտնէ յԱնգղիա, միւս
կողմէն ազգին մէկ մասը երեակ նիզակալի-
ցութեան մասին անվտանգութեան գրեթէ
հանապազօրեայ ցոյցեր կ'ընէ: Պ. Լապուլէ-
ն և ուրիշ ազատականք Լոնտոնի մէջ կը կա-
տարեն այն գերեզնի դերն՝ որ պաշտօն ու-
նէր Հռովմայեցի կայսերց յաղթական կառ-
քին ընկերանալու, յաղթութեան զանգա-
կէն տարբեր զանգակ մը լսելի ընելու հա-
մար անոնց: Քանի մ'օրուան մէջ երկրորդ
անգամ լինելով Պ. Լապուլէն և իւր բա-
րեկամը հարցապնդումներ ուղղեցին Անգղիա-
կան կառավարութեան՝ եռեակ նիզակալի-
ցութեան հետ իւր յարաբերութեանց և մաս-
նաւորապէս Իտալիոյ ըրած խոստմանց մա-
սին: Առաջին կէտին համար Պ. Ճէյմս Ֆէր-
կիւսըն բացէ ի բաց յայտարարեց թէ Անգ-
ղիա ոչ միայն չ'է միացած եռեակ նիզակալի-
ցութեան, այլ և անոր նորոգման պայման-
ներուն վրայ ալ տեղեկութիւն չունի: Գա-
լով երկրորդ կէտին, այս մասին իւր տուած
պատասխաններն խիստ երկդիմի են, և մե-
ծապէս հակասական Պ. Ռուտինիի խօսքերուն,
որ ամենայն վստահութեամբ կը պարծի թէ
ինչ ինչ պարագայներու մէջ Բրիտանական
նաւատորմիւն իրենց նեցուկ պիտի լինի:
Իրաւ է թէ Սալիզպրեան դիւանն՝ ի նկատ
առնելով այն վտանգներն որոց կրնայ ենթար-
կիլ Միջերկրականի մէջ սպառնալու ֆօն, իւր ա-
ջակցութեան վրայ յոյս տուած է Իտալիոյ,
բայց հետզհետէ իրականութիւն մը դառնալ
կ'սկսի սա բանը թէ Անգղիա այս մասին ո և է
պաշտօնական լուրջ խոստում մը չ'է ըրած, այլ
երկեզու քաղաքականութիւն մ'է ընած, ի-
րեն վերապահելով Իտալիոյ հետ ունեցած
համաձայնութեան կարեւորութիւնը ըստ պա-
րագային չափազանցել կամ իջեցնել. չափա-
զանցել՝ եթէ հարկ համարի զՅրանսա վախ-
ցընել անկո-իտալական դաշնադրութեան մը
սպառնալիք, իջեցնել՝ եթէ հարկ համարի
իրեն կողմն ունենալ զՅրանսա: Պ. Ֆէրկիւսը-

նի հակասական խօսքերն, և վերթորիտ թա-
գուհւոյն նախարարաց գաղտ բարկութիւնն
ընդդէմ Պ. Լապուլէնի՝ որ կ'ստիպէ զիրենք
վար առնել իրենց դիմակն և ճշմարտութիւնն
յայտնել, շատ վստահութիւն ներշնչելու
բնութիւն չունին Պ. Ռուտինիի, և Կիլեօմ
կայսեր կը մնայ զգուշանալ վտանգաւոր ցը-
նորից մէջ խնայէ:

Քանի մ'օրերէ ի վեր Անգղիոյ մէջ տա-
րածայնութիւն մը կայ թէ Բորդուկալի կա-
ռավարութիւնը՝ իւր դրամական ոյժերը ա-
ճեցնելու և վերջ տալու համար այն անտե-
սական տագնապին որ ժամանակէ մ'ի վեր
կը տիրէ լուսիտանական կառավարութեան
մէջ, որոշած է եղեր հարաւային Ափրիկէի մէջ
ունեցած իւր ամենէն կարեւոր գաղթական-
ութիւններէն մին, այսինքն Աօգալիքի
կալուածներն, ծախել Անգղիոյ ութ միլիոն
անգլիական ոսկոյ: Այս տարածայնութիւն
շատ հաւատալի չերևիր: Ընթերցողք կը յի-
շեն թէ ինչ հայրենասիրական պայքարներ
տեղի ունեցան ի Լիզպոն և յՍթոնգօ, երբ
Անգղիա ուղեց ոտնձգութիւններ ընել Ձան-
պէզի և Քիւէի մէջ: Այդ պայքարներ ոչ մի-
այն երեք նախարարութեանց մահուան պատ-
ճառ եղան, այլ և քիչ մնաց տիրող իշխանու-
թիւնն ալ ոտքի տակ պիտի երթար: Կարե՞լի
է ուրեմն երեակայեղ թէ Լիզպոնի կառավա-
րութիւնը հասարակաց կարծեաց հաւանու-
թիւնը խնդրէ վաճառելու համար գաղթա-
կանութիւն մը՝ որոյ արդար տէրն են Բոր-
թուկալցիք տասնեւվեցերորդ դարու սկիզբէն
ի վեր, և որ իրենց ափրիկեան կայսրութեան
սկիզբն եղած է, և հիմա ալ գլխաւոր կեդ-
րոնն է: Մօզամպիքի Անգղիոյ վաճառման
տարածայնութիւնը որ բաւական յուզում
պատճառեց Լոնտոնի Սակարանին մէջ, զուրկ
չ'է չահեկանութենէ, և Անգղիոյ գաղտնի
յուսադրութիւններն կը մասնէ, եթէ ոչ Բոր-
դուկալի կառավարութեան մտադրութիւն-
ներն: Եւ գուցէ վորձ մը լինի այս՝ Բորդու-
կալի մէջ յարուցանելու վէճեր՝ որք ի վեր
հանեն երկրին իրական զգացումն ի մասին
քաղաքական-դրամական նմանօրինակ սա-
կարկութեան մը սկզբան: Թերեւս Անգղիա
օգուտ քաղել կ'ուզէ Բորդուկալի մէջ ժամա-
նակէ մ'ի վեր տիրող դրամական տագնապէն՝
չորթելու համար Մօզամպիքը կամ Անկոլան:
Բրիտանական կառավարութիւնը միշտ ահար-
կութեան չդիմեր իւր գաղթականութիւն-
ները ընդարձակելու երազները իրականացը-
նելու համար: Յաճախ աւելի խոհեմութիւն
կը համարի առ այս իւր դրամական ոյժերն
գործածել մանաւանդ քան իւր ծովային կամ
զինուորական կարողութիւնն և կամ քաղա-
քագիտական ազդեցութիւնն: * * *

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՈՒԹԻՒՆ

(Շար. նախորդ քիւէն)

Շանթարգելը հնարողն եղաւ Ֆրանցիկն որ
Ամերիկայի վերջին դարու գիտնականներէն
է. այս գործիք կը բաղկանայ ծայրը մինչև
գետին հասնող չլթայի մը հաստատուած եր-
կաթի ձողէ մը որ տուններու և շէնքերու վե-
րայ կը զետեղուի:

Դիցուք թէ մեծ ամպ մը, զրկեալ իւր եր-
կու ելեկտրականութեանց մէկէն, մեր վրա-
յէն կ'անցնի. սոյն ամպ ճիշդ չլիուած կնքա-
մովն բեկորին նման, այս ելեկտրականու-
թեան մէջ մտնել կը բաղձայ: Շանթարգելն

իբրև բնական խողովակ մը պիտի գործածուի, թոյլ տալու համար երկրի՝ ամպոյն ունեցածին հակառակ ելեկտրականութեան, որպէս զի յամպն արձակուի և փոքր առ փոքր հաստատէ ի նմա երկու հակառակ ելեկտրականութեանց հաւասարակշռութիւնը, որովհետեւ հարկաւ չէք մոռնար թէ մետաղէ լաւ հաղորդիչներ են։ Յայնժամ կայծակ չը պիտի իյնայ, կամ լաւ ևս, եթէ հակառակ շանթարգելի ներգործութեան, ամպին անյազուժիւնը այն աստիճան լինի որ իրեն բերուած ելեկտրականութիւնը իրեն չը բաւէ, կայծակը աւելի նախամեծար պիտի համարի շանթարգելին վրայ ընկնիլ, որովհետեւ անոր միջոցաւ է որ ամպոյն ելեկտրականութիւնը յերկիր կը հոսի, և առանց մնալ մը պատճառելու կ'երթայ հողին մէջ կը կորսուի։

Ահա՛ այսպէս շանթարգելք զմեզ կայծակէն կը նախապահեն։ Այս ճամարտութեան կայծն լուսաւորած էր արդէն Ֆրանքլինի միտքն, գիտնալով թէ կայծակն յառաջ կուգայ իրմէ պակսող ելեկտրականութիւնը խնդրող ամպէ մը, և տես թէ ինչպէս խելամուտ եղաւ այս ճամարտութեան։

Օր մը, փոթորիկի ժամանակ, վրան երկաթէ սլաք մը հաստատուած թռուցիկ մ'արձակեց յօդս։ Քիչ մնաց շանթահար պիտի լինէր, վասն զի իւր թռուցիկին սլաքը շանթարգելի նետին դերը կը կատարէր և կայծակը յինքն կը ձգէր, մինչ լարը զայն ի հող վարող չլթային դերը կը կատարէր և զկայծակն իւր ձեռքը կը բերէր։ Բայց գիտունք իրենց կեանքն առ ոչինչ կը համարին, երբ խնդիրը գիտութեան օգուտ մը մատուցանելու վրայ է։ Ֆրանքլին սոյն փորձին միջոցաւ ստացաւ ինչ որ կը փափաքէր և ամպոյ պարունակած ելեկտրականութեան բնութեան նկատմամբ ունեցած կարծիքին մէջ հաստատուեցաւ։

Յորչափ ելեկտրականութեան վրայ ստացուած ծանօթութիւնը վերը բացատրուած սահմանին մէջ կը գտնուէին, աւելի գործարանի մէջ արտադրելու մը կը հայթայթէին մարդոց քան թէ իրական օգուտ մը։ Թող որ եթէ զեկտրականութիւնը օգտակար ընել փորձելու առիթ ալ ունենային այն ատենի մարդիկ, երթալ զայն ամպերուն մէջ փնտռելը գործնական բան մը չէր։ Այլ գեղեցիկ առաւօտ մը, թի՛ դարու սկիզբը ծաղկող խաւացի գիտուն մը, Վօլթա (1), ելեկտրականութիւն արտադրել յաջողեցաւ զինկ (ջութեայ) այրելով։ — Բարէ՛, պիտի ըսէք ինձ, մետաղ այրել կ'ըսեն, այդ կարելի չէ։ — Այո՛, ընթերցողք, չ'այրիր այն՝ փայտի կոճղի մը պէս տակը տաշեղ դնելով և բռնկեցնելով, այլ կ'այրի թթուներով (acide), այսինքն հեղուկներով որ մետաղները տակաւ առ տակաւ լուծելու յատկութիւնն ունին։ Հոս թոյլ տուք ինձ որ ջերմութեան հետ նոր բաղադրութիւն մ'եւս ընեմ։

Երբ օգը ցուրտ է, ձեր սենեակը ջեռուցանելու համար, վառարանին մէջ կրակ կը վառէք, այրող փայտը կամ գետնածուխը (coke) ջերմութիւն կ'արտադրէ և դուք ձեր փափուկ ձեռքերն հեշտութեամբ դէպ յայն կը կարկառէք։ Եւ ես ձեզ ըսած չեմ թէ ելեկտրականութիւնը ջերմութեան նման բան մ'է։ Ուրեմն, ըստ կամս ելեկտրականութիւն յառաջ բերելու համար, պէտք է զինկ առնուլ և զայն թթուի մը միջոցաւ այրել,

(1) Հռչակաւոր խաւացի բնագէտ, հեղինակ ելեկտրական բարդին որ իւր անունը կը կրէ (1845—1827)։

ոչ թէ կրակարանի մը մէջ, այլ յատկապէս այս նպատակաւ շինուած անօթի մը մէջ։ Այս անօթին մէջ կը դնեն թթուալիւս (acidulé) ջուր, որոյ կ'աւելցնեն այրել ուղածին չափ զինկ, նաեւ պղնձեայ թիթեղ մ'եւս։ Այս տարբեր առարկայք ելեկտրականութեան հոսանքը հաստատելու պիտի ծառայեն։ Եւ այս է ահա ելեկտրական-բարդ (pile) կոչուածը։

Այդ բարդին գտնուած օրէն ելեկտրականութիւնը իրապէս գործնական բաներու կըրցաւ ծառայել, ըստ որում մարդ այդ բարդից միջոցաւ կրնայ ուղած ատեն ելեկտրականութիւն պատրաստել։

Բաց յայտմանէ, գիտունք որք իրենց բոլոր կեանքը գիտեր ընելու նուիրեցին (գիտեր յորոց ամէն մարդ կ'օգտի), յաջողեցան՝ առանց բարդի ևս՝ լոկ այլ և այլ եղանակաւ կարգադրուած ճախարակաց և անիւներու միջոցաւ ևս ելեկտրականութիւն յառաջ բերել։

Ահա այսպէս մարդ կրնայ ելեկտրականութիւն հայթայթել թէ՛ բարդերու և թէ՛ այլ և այլ մասնաւոր գործիքներու միջոցաւ։ անշուշտ լաւ կը յիշէք այժմ ինչ որ ձեզ ըսած և կրկնած եմ թէ մետաղէ ելեկտրականութեան լաւ հաղորդիչներ են։ Այժմ, ուշադրութիւն։

Ելեկտրականութիւնը, թէ՛ բարդէ և թէ՛ մեքենայներէ յառաջ եկած լինի, զայն ուղղելու ոճով պատրաստուած երկաթեայ թելերու մէջէն կ'անցնի ճիշդ այնպէս ինչպէս որ գետի մը ջուրն իւր փոսին (lit) մէջէն կը հոսի։ Միայն սա տարբերութեամբ որ ելեկտրական հոսանքը այնչափ շուտ կ'ընթանայ, զի եթէ երկրագնդին շուրջը երկաթի թելեր հաստատուած լինէին, մէկ երկվայրկեանի մէջ երեք անգամ չլթան պիտի ընէր։ Այնչափ արագ շրջան ընող գետ մը կը ճանչէ՞ք արդեօք։ Երբ ձեզի՛ ելեկտրական հոսանքը հեռագրական թելից երկայնքն ի վայր այնպէս շրջան կ'ընէ կ'ըսեմ, ինչպէս գետի մը ջուրն իւր փոսին մէջ, պէտք չէ որ իմ այդ բաղադրութիւնս ըստ նկարագրին իմանաք, ապա թէ ոչ զձեզ ճախողանայ վտանգին պիտի ենթարկէք՝ նման այն պառաւ կնոջ որ աւելի մայրական զգացմամբ զինեալ էր քան թէ գիտութեամբ։ Ասիկայ իւր որդւոյն Արաբացւոյ մէջ գտնուիլը գիտնալով, իւր գիւղին քովի երկաթուղւոյն մօտը գտնուող հեռագրական թելերուն միոյն կապեց զոյգ մը գեղեցիկ մուճակ, սա հասցեով։ Առ սիրեցեալ որդի իմ, զինուոր յԱփրիկէ։ Խեղճ մուրացիկ մը վրայ հասնելով, երբ այն նոր գեղեցիկ մուճակներն արձակ դաշտին վրայ կախուած կը տեսնէ, զանոնք առնելով՝ իւր հին կարկառուն կօշիկները անոր տեղ կը գետեղէ սա հասցեով։ Առ սիրեցեալ մայր իմ, ի Ֆրանսա։ Միւս օր պառաւը կուգայ տեսնելու թէ արդեօք իւր զրկածը մեկնած էր։ Կը գտնէ անդ հին ու մաշած ոտնամաններ, և մեծապէս ի գութ շարժած՝ կ'առնու զանոնք։ «Բարէ՛, կ'աղաղակէ, որչա՛փ նախատես է զաւակս, նոր մուճակներ կը զրկեմ, ինձ կը դարձնէ իւր հինները՝ որպէս զի զանոնք նորոգել տամ։»

Ո՛չ, ընթերցող, այդ կարելի չ'է։ Գետ մը թելու կարեւոր մուճակներ տեղափոխել, (թէպէտեւ պարտիմը ընդունիլ նաեւ թէ անոր ջուրեր կատարելապէս միւսնոյն ճամբէ չեն երթար), բայց ելեկտրականութիւնը, մէկ երկվայրկեանի մէջ երեք անգամ աշխարհիս բոլորիքն շրջան ընելու չափ արագ հոսանք կազմելով հանդերձ, այդ բանը պիտի չը կըրնայ ընել։

Եւ հիմա ձեզ պիտի բացատրեմ թէ ի՞նչպէս կը վարուի այս տեսակ հոսանք մը և թէ ձեր մէկ յանձնարարութիւնն ի՞նչպէս իւր վրայ կ'առնու։

Օր մը Մարսիլիացւոյ մը հարցունեցաւ թէ ի՞նչ է հեռագիրը։ — «Հեռագիրը, թե՛լ մը, զամ բիւզ մը կեցիր հիմա կ'ը սեմ քեզ, իբրև թէ մեծ շուն մ'է ըսեր մէկը որուն ագին փարիզ և գլուխը Մարսիլիայէ՛ եթէ փարիզ անոր ագինն վրայ քայլես , ինքն ի Մարսիլիա կը հաջէ։» Բաղդատութիւնը ճիշդ և հանձարեղ է, բայց որովհետեւ մեք մեր ձեռաց տակ փարիզէն մինչեւ ի Մարսիլիա երկնցող շուն մը չունիմք, ուստի բռնադատուած եմք փոքր ինչ բացատրութեան մտնելու։ (Շարունակելի)

Շ Ո Ր Ե Ր Կ Ա Ս Ի Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Յ. Թ. ՀԻՆԳԼԵԱՆԻ

ՆՈՐ ԴԵՍԿՐԻՐՔ

ՅՐԱՆՍԵՐԷՆԷ Ի ՀԱՅ ԹԱՐԳԱՆՈՒԹԵԱՆ

Ա. ՏԱՐԻ

Հանդերձ ընթերցանութեան, քերականական, գրուցատրական վարժութեամբք եւ բառագիտական (lexicologique) բառգրքուկիւ

Սոյն նոր դասագիրքն՝ որ վաւերացեալ է ի Պատ. Ուսումն. խորհրդոյ, և որ հեղինակին Փրանս. լեզուի ուսուցման ընթացքին ճարտական շրջանը կ'ամրողանայէ, էապէս փոխաներէնէ ի հայ թարգմանութեան կը ծառայէ։ Հեղինակն՝ ինչպէս իւր ընթացքին միւս հատորներն, ներկայ երկաթիւնութիւնն ևս սա սկզբամբ պատրաստած է թէ աշակերտն պարտի կարելի եղածին չափ շատ, շուտ ու հիմնական կերպով սովորիլ։ Թարգմանելի հատուածներն իրօք պարզ ու դիւրըմբռնելի են։ Նիւթերուն պէսպիսութեան ալ ուշ գրուած է այնքան որքան պարզութեանը (իրագրտական, բարոյապէս, ոտանաւոր, նամակ)։ Ա. Մասի հատուածներուն բառերը հատուածին վրայ նշանակուած են։ Իւրաքանչիւր հատուածէ առաջ ընթերցանութեան կանոններ գրուած են և այդ կանոններուն վրայ ընթերցանութեան դասեր, որոց մէջ աշակերտը պիտի գտնէ զարտուղի արտասանութիւն ունեցող բառերն ևս։ Իւրաքանչիւր հատուածէ վերջ հարցաւուն մը՝ հատուածին վրայ. այս ալ զրուցատրութեան համար։ Հարցարանի տեղ հայերէն խօսքեր գրուած են ի Փրանս. թարգմանութեան համար բերանացի՝ այն հատուածներէն վերջ՝ որոց հարցարաններուն պատասխանել դժուարին դատուած է։ Բ. Մասին մէջ ընթերցանութեան դասերուն տեղ գրաւոր պարսկալեզուներ՝ իւրաքանչիւր հատուածէ վերջ. ասոնք քերականական (մասունք բանի), երբեմն ալ բառագիտական հարցումներ են նոյն հատուածին մէջ գտնուող բառերէն ոմանց վրայ։ Գործոյն ամբողջ ընթացքին մէջ քերականական պարզ ծանօթութիւններ գրուած են ամէն անգամ որ կարեւոր սեպուած է։ Բ. Մասի բառերուն համար բառագրքուկ մը։ Մասնաւորապէս ինքնընտել ուսանողաց համար սոյն բառարանին բառագիտական ձև մը տրուած է, այսինքն բառից հոմանիշներն, նմանաձայններն, ներհակներն, իրենց ընտանիքի վերաբերող բառերն ևս նշանակուած են։ Բայց արտի, բայերուն քով նշանակուած են նախնական ժամանակներն և անկանոնութիւնք։

Գին 4 զրուշ

Հեղինակին ընթացքին ցարդ հրատարակուած միւս հատորներն են՝ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ԵՂՆԱԿ ԶՈՍՆՍ. ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ, Ա. Տարի (Տարրական շրջան), Կ'աւանդէ Փռանս. քերականութեան Ա. Մասի կանոններն (Մասունք բանի) և կարգ մը կարևոր գիտելիք, Բազմաթիւ հրահանգք փոխադարձ թարգմանութեան, իւրաքանչիւր հրահանգէ վերջ խօսակցութիւնք, Դին 6 ղուրուշ:

Հի՛մնԱկԱՆ. ՆՈՐ ԵՂԱՆԱԿ ՖՈՒԱՆՍ. ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ, Բ. Տարի (միջին շրջան). Կ'ուսուցանէ ֆուանս. քերականութեան Բ. Մասի կանոններն (համաձայնութիւն): Բազմաթիւ հրահանգք հայ. է ի ֆուանս. թարգմանութեան (բարոյալիպ, իրագիտական, ընտանեկան և վաճառակ. են). կանոններուն վրայ մասնաւոր կրթութիւնք ի ֆուանս. թարգմանելի: Բառադրքուկ հայ. է ի ֆուանս. Գին 5 զուրուշ:

Սոյն գործերն ևս վաւերացեալ են յՈւսումն : Խորհրդոյ և ընկալեալ ի Միացեալ ընկերութեանդ :

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

ԿԵՍԱՐԻԱ, 7 մայիս 1891. — Տարեդարձ
ժառանգաւորաց Ս. Կարապետի վանուց :

(Շար. նախորդ թուէն) .

Մինչ սուր զառիվայրէ մը իջանք այդ գիւղին մէջ, ամէն կարգի մարգիկ՝ մեծ և փոքր, Հայ և Թուրք, խոնուած էին ճամբուն վրայ։ Նախ օրհնեց մեր խմբեակն նոյն գիւղին Գաճանայն՝ հայ երեւելիներով շրջապատեալ։ Ամեն զոներ կը բացուէին, կանայք ուխտերնիդ ըն դունական ⁽¹⁾ կը պոռային պատուհաններէն, կարծելով թէ ուխտի կ'երթանք ի Պալքըլը՝ մատաղ մատուցանելոյ համար։

Օգբը յաջող և նպատախէ էր մեզ ամէն կերպիւ, կիսովիւն ամպերը փարատեցան, ի հեռուստ նշմարեցինք թէ՛ Պալքըլը արևու ճառագայթիւք ողողուած էր. Արգէնսէն՝ որ իբրու ալեգարդ հսկայ գիւր գոռ գլուխ կը պարզէր, նման քաղցրասիւրգ զեփուան զով հով մը կը փշէր, դրօշմելով մեր ճակտին իւր գգուելի համարոյրն, խանդավառելով և յուզելով մեր մասաղ սրտերը. նոյն պահուն մեր սիրտ եղբայրական սիրով կը գուրգուրար. երախտագիտական սղնիւ և քաղցր զգացմունքներով ելեկտրացած էր, և զայս փոփոխակի ամպող հալորդելով՝ նոքա ևս ելեկտրացան. յայնժամ՝ Արևմուտք որպէս ահեղագոյ թնդանօթ. կ'որոտայր և փայլատակունս արծաիկէր, գոգ թէ՛ կ'ողջունէր գալուստն այցելուաց ի Պալքըլը. մինչ այս մինչ այն, ճիշդ մէկ ու կէս ժամու չափ քաղելով յաջող իմն կերպիւ ժամանեցինք ի Պալքըլը:

Պալմբլ Էմբ, ամէն ինչ կը ժպտի, ամէն ինչ կը ծիծաղի, ամենուստ ջրոյ կայլակներ իբր շատրուան ըզլեւով առուակներ կը կազմէին. կարկաշահոս առուակը ևս մանուածապատ ի մի հաւաքուելով գետակ մ'էին կաղ-ճած, Ժայռից լոռուս կողերէն մզող ջրոյ կաթիլներ ալ առանձինն լճակ մը կը ձեռցնէին. Պալմբլ գալարադէշ գորգերով պննուած էր, և տնկախիտ ու բալըմսադարձ ուռիներով շրջապատուած. հիւանալի տեսարան և հմայիչ անուշաթոյր վայրի ծաղիկունք երին երին ե-

(1) ԿԸ Թուրի Թէ Պալլէլը այդ տեղի Թուրքաց հա-
մար նուիրական փոյրը մ'է նկատուած :

Րանգեալ իւրեանց բուրումն կը ծաւալեն չորս կողմ. նա և վայրի կնճիթն գորգքս հասարակապետութիւն մը կ'ազմած՝ կը տիրապետէր անդ ի Պալլադիո :

Ժամը չորսն է՝ հրամանաւ պատուարժան
սեպչին, Սանտուքս ցան և ցիր սիւռեցանք.
կը ցատկուտէինք մարմանդին վրայ, ուռկան-
ներն առած դիմեցինք դէսպ ի գետակն՝ ձուկ
որսալու յուսով. մեր կօշիկներն հանած՝ գե-
տակի մէջ եմք, կէսք ձեռքով բռնել ճգնէին,
այլ այս փորձ յանդուգն և յոյժ դժուարին
թուէր, քանզի փոքրիկ ձկունք կը սրանային
շուտ ընդ փոյթ. մեր անշարժ ձեռքէն ևս
կը պրծէին. հազիւ հազ մեր որոգայթին մէջ
ինկան ձկունք ոչ բազում. Պալբիլըն ձուկը
ուտելու համար կէս ժամու չափ երթալ հարկ
էր, այլ մեք խոնջեալ և պարտաւեալ հար-
կադրեցանք դառնալ մեր վրանի տակ ձեռն-
թափ և յուսակտուր: Ձուկը մոռնալով ըսկը-
սանք խաղալ, ոստնու և ի լիւղ գալ մար-
գաց վրայէն՝ կայթելով և կայտուելով. այս
պարուց մէջէն մի խմբեակ կ'երգէր.

Միշտ կ'ըսեն թէ բժիշկներ
Թող զբօսնուն ուսանողներ ,
Որ չ'ըլան վատառողջ ,
Այլ միշտ ապրին ողջ ,
Լեն , Լեն :

Յայնմ պահու իռչեց Տեսչին խիստ ձայնը .
լսալին վերջ տրուեցաւ, կերակուրի զանգա-
կըն հնչեց . ժամը եօթն է , ամենայն ինչ
պատրաստ , այլ ո՛վ դժբաղդութեանց . նոյն
պահուն յորդ անձրեաց տարալիներ սկսան
տեղալ . ստիպուեցան առննթեր գտնուող
քարահլիւս տնակին մէջ կազմել սեղանն : Դաս
դաս բազմեցանք քարէ՝ սեղաններու առջև .
յոշոտուած էին երկու գառնուկք . զՏեհու-
նականն յոտնիպս ձեռնամոմ ժրաբերան եր-
գեցինք , գոհանալով զՏեհառնէ որ այսօրուայ
հացն ևս չնորհեց , և ապա ձաւակեցումք խա-
ղաղութամբն :

Ի լրանանլն աղօթից , բազմեցանք և ակնոր-
ժակով ճաշակեցինք համեղաճաշակ համեմնե-
րով պատրաստուած խորտիկները . փոխան
գինւոյ՝ ջրոյ զով բաժակներ պարպուեցան
յարև հոգեւոր հօր մերոյ Ս . Առաջնորդի , և
բարերարացն մերոյ՝ Ազնուաշուք Էսսեան
Տիարց . յոյն պահուռ գողջուրն ի նեկտար էր
փոխարկուած : Երջանիկ կը համարէինք զմեզ
սոյն գունտակ մի նահապետական ապարանի
մէջ ճաշելով . կը յիշէինք նախնի նահապետա-
կան կենաց պարզութիւնն . մեք ամենեքին
միահամուռ կը խոստովանէինք , որ այսքան
ակնորժակով և ոչ մէկ կերակուր կերած էինք .
ճաշը լրացաւ , Ով Հայր մերն : Այն քաղցրա-
հնչիւն երգն անսրտուումջերմեռանդութեամբ
մատուցինք առ Աստուած :

Ժամը ութ է . անձրևաց տարալիք դեռ ևս
կ'իջնեն . վիմափոր սեղանատան մէջն եմք . սո-
րա զարմանահրաշ կազմակերպութիւնը դրա-
ւեց զամենեցունց ուշ և զուրուշ . աչաց ա-
ռաջի կը պատկերէր միապաղտւ , միաձուլ սը-
րահ մը : Ո՛վ զարմանալեաց , տեսէ՛ք ամե-
նակարող Արուեստագիտին ձեռակերտը . ա-
մենակատարեալ մարդկային ձեռագործ մե-
քենայից հետ բաղլատամամբ կը կնճռոտի այս
խնդիր :

Դիտեցի՛նք, գնեցեցին՛ք, հիացանք .
Անձրեն ընդհատեցաւ . դուրս ելանք սե-
ղանատունէն, Պալքիլ կարմրագեղամպերով
հովանաւորուած է . Արեգն չողաւոր փայլե-
ցաւ մեծավայելուչ իմն . կենսածիր ճառա-
գոյթք դալար գորգերու վրայ կը փայլիլան :

Բարախեցան մեր սիրտը, նորէն ցրուեցանք․
օգտուել կ'ուզէինք այս նորապաշտօն Սրե-
գակէն․ սկսանք ման գալ և ճնմել՝ շահեկան
բաներու վրայ խօսակցելով :

Ժամը ութ ու կես է . վերադառնալոյ հը-
րաման տրուեցաւ անդէն և անդ ամէն կող-
մէ ի մի հաւաքուեցան ինչպէս գառլնք , որ
ի լուր սոյլ սրնգի՝ ժրարխին մէջ կը Ժողովու-
ին : Մեկնեցանք սրտաճմլիկ տպաւորութիւն
մը , անմոռանալի յիշատակ մը կրելով մեր
անմեղ սրտերու մէջ :

Ուլիշատակ, քանի՜ ազդեցիկ և քանի՜օն
ախորժ հը հնչէ քո զանգակ մանկանց ական-
ջին : (Շարունակելի)

ԴԱԼԿԱՐԱՆ, 9 Յուլիս 1891 — Ամուսյա 4 էն
ի վեր տեղի կ'ունենան քաղաքիս մանչ տղա-
յոց Մամիկոնեան վարժարանի տարեկան հար-
ցաքննութիւնք շնորհակալեաց արժանի յա-
ջողութեամբ: Կայս. բժշկական վարժարանի
ուսանողներէն քաղաքիս քայմաբաժնի պէյի
որդին Ֆէյզի պէյ և իւր ընկերը Րիզա պէյ
— ազնիւ և ուսեալ երիտասարդներ — ար-
ձակուրդի առթիւ քաղաքս օգտավորութեան
եկած լինելով, վարժարանիս հարցաքննու-
թեանց ներկայ գտնուեցան և իրենց խորին
գոհունակութիւն յայտնեցին այն յառաջիկ-
թեան համար՝ զոր ըրած էր հայոց վարժա-
րանն շնորհիւ Ն. Կ. ՎԷՀՄՍԻՍԻՈՒԹԵԱՆ կըր-
թասէր խնամածութեան և Տնօրէն Նշան էֆ.
Թորոսեանի ու դասատուաց անդուլ շանիքը:
Ազնիւ պէյներն գոհ և ուրախ մնացին, և ի-
րենց մատնաւոր շնորհակալիքն յայտնեցին առ
տնօրէն Նշան էֆ. և առ ուսուցիչս:

Վարժարանի արդի ընթացք շատ յուսա-
տու է ապագային համար, սակայն եթէ կայ
ցաւալի կէտ մը, այն ալ սա է որ, մեր իւր-
րոյ իմացածին նայելով, Նշան էֆ. իւր հը-
րաժարական մատուցած է Պատ. Թաղ. Սորո-
հըրդոյ. կը յուսամք որ ձեռնհաս իշխանու-
թիւնին պէտք եղած կարեւոր միջոցներն ձեռք
կ'առնու համակրելի Տնօրէնը իւր այդ գիտա-
ւորութենէն ետ կ'ենցնելու, և ո՞չ ապաքէն
իրաւունք ունինք Նշան էֆ. էն խնդրելու որ
մի քանի տարիներ ևս շարունակելով գէթ
1—2 շրջանաւարտ դասարաններ ներկայէ
մեզ, որ ատեն միայն լիովն կը պտակուին իւր
այստատուծիւնք և Ազգայն գոհոյութիւնք:

— Այ՛ջկանց, Հռիփսիմեան վարժարանը ցարդ հաղապատեիր մը եղած է Մամիկոնեան վարժարանին առ ի չգոյէ դաստառուաց եւ վարժութեանց: Անցեալ տարւոյ վերջերն թէ եւ րիտաւարդ նուիրատուաց կողմէ ջանքեր եղան ի բարեկարգութիւն վարժարանին եւ վարժութեան ի մը բերեցեալ, սակայն դժբաղդութիւնն յայնմ էր զի, վարժութեան հաշիւ 2 ամիսներ պարեցաւ Մարկարա գալէն յետոյ: Այս մահ այն տունն շատ մեծ յուզում պատճառած էր քաղաքիս հայ հասարակութեան մէջ. անկից ի վեր գրեթէ 8 ամիսներ անյան եւ միմիայն այժմ կրցանք նոր վարժութեան մը եւս ունենալ շնորհիւ Գեր. Հմայեանկ Սրբազանի:

Ամոյս Տին աստ Հասաւ Պոյսէն Օր. Քէօ-
միւրճեան, որ բնիկ Պոլսեցի և իւր ուսումն
անդ առած ինկելով ասկէ ոռաջ պաշտօնա-
վարած է ի Տարսոն: Կը սիրեմք յուսաւ թէ
ազնիւ օրիորդն իւր ջանքերն կրկնապատ-
կելով ազգ. մանկուոյն բարւոք դաստիարա-
կութեան մասին, պիտի լեցնէ այն պակասն
զոր թողած է ի մեզ հոգեկոյս Տիկնին Քիւրճ-
ճեանի տարաժամ և անախկնայ մահն:

— Այս տարի հունձքերն լաւական գոհացուցիչ են և յոյս կայ որ աղքատիկ երկրագործներ, որք անցեալ տարւոյ անշարժութեանց պատճառաւ վաշխառուց և մեծ վնասուածականաց ծաւր պարտքեր ըրած են. փոխարինեն անցեալ տարւոյ վնասներն :

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պատգամաբարձութիւնք. — Մարտինի կառավարիչ անուանեցաւ Սայիտ փաշա, կառավարիչ Մշոյ՝ որոյ կառավարիչ անուանեցաւ Էնիս Էֆէնտի, կառավարիչ Մարտինի՝ Գարաշիսարը Շարգիի հաշուակալ անուանեցաւ Զիւհտի Էֆէնտի, նախորդ հաշուակալ Տէպրէի: — Տպագրական Տեսչութեան երկրորդ օգնական անուանեցաւ Նոյն տեսչութեան գիւանին Ա. քարտուղար Հըֆզի պէյ իւր փորձեալ արժանաւորութեանն ու կարողութեանն համար: Մեր խնդակցութիւնը յայտնելով, աւելի բարձր պաշտօններ կը բարեմաղթեմք երիտասարդ և տաղանդաւոր պաշտօնատարին:

— Վեհ. Սուլթանը հրամայած է կայս. անձնական գանձէն ամսական 2000 զրուշ յատկացնել Պրուսա շինուած անկեղանոցին:

— Մայրաքաղաք ժամանեցին Պեճիկ Բոսրիլը ընկերութեան կողմանէ 12 երկրաչափք, որք Սամունէն Սերաստիա և Կեսարիա շինուելիք երկաթուղւոյ գծին ու ճիւղերուն համար քննութիւններ պիտի կատարեն և անմիջապէս յետոյ շինութեանց պիտի ձեռնարկուի:

— Քիլիսի շրջակայքն, մերձ ի Սև ծով, Սքուսպուր գիւղին մօտ, արծաթի հանք մ'երևան ելեր է:

— Հաղիգաք կ'իմանայ թէ ի Տիգրանակերտ ձերբակալուեր են Շիմար և Թայա Աշիթէթներու միջև տեղի ունեցած կռուոյն մասնակցողք և նահանգին կեդրոնը զրկուեր:

— Գարթալի Սողանլըք գիւղի այգիներուն մէջ որթալուծի երևան ելեր է:

— Կայս. կառավարութիւնն ի նկատ առնելով այն դժուարութիւններ որոց կ'ենթարկին տեղական իշխանութիւնք՝ բազմաթիւ հրեայ գաղթականները պատսպարելու մասին, այս անպատեհութիւնները բառնալու համար որոշած է միջոցներ ձեռք առնել:

— Սքամալու կը ծանուցանէ և մեք վերապահմամբ կը հրատարակեմք թէ, Սինէքլիի արկածին դիւցազնը, աւազակապետ Աթանաս, իւր խումբով, ինչպէս և ուրիշ աւազակաց խումբ մը, Էտէնմ աւազակապետին հրամանին ներքև, զօրաց կողմանէ պաշարուած են Նիկոմիդիոյ շրջակայքը:

— Ի Լուծրա (Միտիլի կղզւոյն մէջ) ձիթոյ մեծ գործարան մը հաստատելու արտօնութիւն խնդրուած է:

— Հանրաժանութ ակնաբոյժ Տոքթ. Էսմերեան մեկնեցաւ ի Փարիզ, ուր երեք ամսոյ չափ պիտի մնայ:

— Տարօրինակ հիւանդութիւն մը ծագած է Իսկէնտէրունի մօտ Գարա-Աղաճ գիւղին մէջ: Ծանձի նման միջատ մը հաստատուեր է վերջերս ցորենի հասկերուն մէջ, որոնք թռչնաւորուած լինելով, անոնցմով եփուած հացը անմիջական մահ կը պատճառէ եղեր: Միջոցներ ձեռք առնուած են այս միջատը ջնջելու և ցորեններուն գործածութիւնն արգելելու համար:

— Վիգանքիս լրագիրը կը ծանուցանէ թէ, Յունաց Պատրիարքական Փոխանորդ Տ. Եռաքլոմ Պալատիատիս՝ պատրիարքական հրամանաւ հրաժարեցուցուած է իւր ինչ ինչ ընթացից պատճառաւ որ ծանրակշիւ հանգամանք մ'ունին: Ամուսնական հրամանագիրք յետ այսորիկ Պատրիարքարանի կրօնական առաջին քարտուղարին կողմանէ պիտի տրուին ցնոր տնօրինութիւն:

— Էրէյլի Մետրապոլիտն, յանուն Ամեն. Տ. Դիոնէսիոս Պատրիարքին գիր մ'ուղղելով Թուզլայի նախորդ մետրապոլիտին, ծանուցած է թէ արդէիք պարագայից մէջ պատշաճ պիտի լինի իւր պաշտօնէ հրաժարումը: Այս տնօրէնութիւն գոհունակութիւն պատճառած է կ'ըսուի տեղւոյն ժողովրդեան:

— Կարնոյ Էնվարը Շարգիյէ լրագրէն կ'իմանամք թէ Օվա գաւառակին Պէօշէք գիւղը բնակող Կարսի գաղթականներէն Սիւլէյման ձերբակալուելով յանձնուեր է ձեռնհաս դատարանին: Սիւլէյման մարդեր հաւաքելով իւր շուրջը, գիւղացւոյ մը տունը մտեր և կարասիներ գողցեր է. ուրիշ օր մը գիւղացի մը սպաններ և մէկ քանի օր յետոյ մեծ պողոտային վրայ վաճառականաց հակեր կըտրտեր է. անգամ մ'ալ իւր մարդերով յարձակեր է Պէհլու անուն ոստիկան-զինուորի մը վրայ՝ որ պաշտօնով գիւղերը կ'երթար, և ձախ ոտքէն վիրաւորեր է զնա:

— Սըլերդ գաւառի Արվէ և Պիւլվալի գաւառակները կազմող Պիւթհան անուն մասին ժողովրդեան մեծ մասն, որ ինչ ինչ պատճառներով աստ անդ ցրուած էր և այս պատճառաւ գիւղերն աւերակ դարձած էին, սկսեր են եղեր իրենց տեղերը դառնալ: Սոցա անվճար մնացած տուրքերն շնորհուած են:

— Բաղէշի կուսակալ Բէուֆ փաշա, իւր հետն ունենալով նահանգին կրթական տնօրէն Մէհմետ Շէվքը Էֆէնտին և թղթակցութեանց գիւանի դեր տնօրէն Վասըֆ Էֆէնտին, քննական պտոյտ մը կատարելու համար յունիս 23ին Մուշ ուղևորեր է:

— Ի Հալէպ և յԱնտիոք հնտախտը սկսած է արագ կերպիւ ճարակիլ. ամէն օր մի քանի մահեր տեղի կ'ունենան: — Ի Մէքքէ, յուլիս 3ին 51 հոգի մեռած են հնտախտէ և 84 հոգի զանազան հիւանդութիւններէ:

— Որոշուած է յաւելուել Ենի Պաղէշի պանդուխտներու հիւանդանոցին բժշկաց և այլ պաշտօնէից թիւն: Այս պատճառաւ 2750 զուրուշի յաւելում մը պիտի լինի Էվգաֆի նախարարութեան 1307 տարւոյ ելմնացուցին վրայ:

— Որոշուած է դատաստանի ենթարկել Պէյշէհի գաւառակին գայմազամ Ապտիւր-րահման պէյը, 1306 տարւոյ տասնորդի տրոց վարձակալութեան արուելու գործին մէջ տէրութեան գանձուն միաս հասցնող ընթացից մէջ գտնուելուն համար:

— Կայսերական թանգարանին նորակաւոյց մասին մէջ զետեղուած են թանգարանին տնօրէն Համիթի պէյի ի Սայտա (Սիդոն) գտած 30ի չափ հին դադաղները, որոց մէջ նշանաւոր է մանաւանդ այն որ կը կարծուի թէ Մեծին Աղեքսանդրի աճիւնը կ'ամբողջէ: Եւրոպայէն հնախոյզք եկան տեսնելու այս դադաղը որ հրաշալիք մ'է: Ատոնցմէ Յրանսացի Պ. Ռէյնաք՝ բազում քննութիւններ կատարելէ յետոյ, դարձաւ ի Փարիզ, ուր կ'ըզրդի այժմ վերայիշեալ դադաղներու վրայ ընդարձակ երկասիրութեամբ մը, հարկ եղած ծանօթութիւնները հետզհետէ ստանալով Համիթի պէյէն, Այս երկասիրութիւն մի քանի հատորէ պիտի բաղկանայ և բազմաթիւ լուսանկարներով պիտի ձօնանայ: Միայն Աղեքսանդրի դադաղը 30ի չափ լուսանկար պիտի ունենայ:

— Խարբերդի նահանգին մէկ քանի պաշտօնեայներէն կազմեալ յանձնաժողով մը յաջողեր է Կապանի ու Արարկիլու միջև բնա-

կող Տէրիճան ու Աթմա Աշիթէթներու միջև եղած թշնամութիւնը բառնալով, երկու կողմը հաշտեցնել և իրենց տէրերուն դարձնել գողցուած գոյքերն ու արջառներն:

— Աքիա-Դամասկոսի երկաթուղւոյն շինութեան և շահագործման մենաշնորհը տըրուեր է կ'ըսուի Անգլիացի ձեռնարկու Պ. Բիլինկի:

— Նաթալի թագուհին յառաջիկայ օգոստոս ամսոյ մէջ մայրաքաղաքս պիտի այցելէ կ'ըսուի:

— Թարիզ կը ծանուցանէ թէ գոմիսիօն-ճը Յակոբ Հերեան (?), հաստատեալ ի Պոլիս, Եարմ խան, յուլիս 26էն սնանկ հռչակուած է:

— Բէթիլի յունիս ամսոյ հասոյթք եղած են 177000 օսմ. ոսկի, մինչդեռ անցեալ տարւոյ նոյն ամսոյ հասոյթք էին 163000 օսմ. ոսկի:

— Օտեսայէն մայրաքաղաքս եկան 130 հրեայ գաղթականք, որք պիտի ուղևորին ի Եաֆա: Նոյնպէս Վսոնայէն մայրաքաղաքս եկան 43 տնուոր գաղթականք:

— Սապան կ'իմանայ թէ Էվգաֆի նախարարութիւնն ինչ ինչ պատճառներով դատաստանի ենթարկած է Պէյիւք Ենի խանի և Քիւլէիւք Ենի խանի սենեկապահները, և թէ այդ երկու խաներու սենեկապահութիւնն այսուհետեւ պիտի վարեն նոյն նախարարութեան կողմանէ կարգեալ պաշտօնեայք:

— Ի Հալէպը կառուցեալ տեսական և գործնական երկրագործութեան վարժարանին շինութիւնն աւարտած լինելով, յառաջիկայ օգոստոս ամսոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ բացումը: Վեհ. Սուլթանը բարեհաճեր է ձիեր նուիրել այս վարժարանին:

— Կ. Պոլսոյ յոյն վաճառականներէն Պ. Սըրիաքի Ասանի յաղուղը է ընկերութիւն մը կազմել ի Փարիզ, մայրաքաղաքս մէջ լուցկիի գործարան մը հաստատելու համար:

— Ժանտախտ ծագեր է ի Խորասան (Պարսկաստան):

— ՅՕտէսա երեքօրեայ փառանքիմա հաստատուած է Սուրիայէն եկած նաւուց համար: Ի Կիպրոս՝ տասնօրեայ փառանքիմա:

— Կը յիշուի թէ Արրահամ և Մեքոն աւուն ըմբռնմամբ հնգամեայ շղթայակալ աշխատութեան դատապարտուած էին եղեռնադատ Ատենին կողմանէ: Կ'ըսուի թէ վըճառեկ ատեանն բեկած լինելով այս վճիռ, յիշեալ երկու ամբաստանեալք վերստին պիտի դատուին Եղեռնադատ ատենին առջև:

— Սեւանիկի շրջակայքը ծխախոտի մշակութեամբ զբաղող գիւղացիք Բ. Դրան աղերսագիր մը մատուցանելով, խնդրած են հարկ եղած հրամանները տալ Բէթիլի վարչութեան, որպէս զի նոյն վարչութեան կողմանէ չը հնձուին ծխախոտները:

— Գաղթականաց վարչութիւնը Գոնեա զրկեց Բումէլցի 250 գաղթականներ:

— Տրապիզունի կուսակալ Ալի պէյ՝ իւր իրաւասութեան ներքև գտնուած գաւառաց մէջ քննական պտոյտ մ'ընելու ձեռնարկած է:

— Քաղաքապետութիւնն իրրև նմոյշ մայրաքաղաքս բերել տուաւ 400 հատ այն տախտակներէն՝ որոցմով Կ. Պոլսոյ փողոցները պիտի սալայատակուին:

Ա. Բ. Ժ. Բ. Դ. Բ. Ա. Ս. Ս. Ս.			
Օսմ. լիւրան 100 զրշ. էն			
Մէքիտիյէ	108 6	Վ. Ենոյց	103
Քառորդ մէքիտ	107 30	Բաւիլի թու	89 40
Մանր մէքիտ	103 15	Կապանք	86 39
Մէթալիք	101	Բոսիլիք	51 7
Հիւքնոց	102 40	Բոսիլիք	109 32
Մանէթ թղթաւորութ. 8 40			
Գանսուլիէ (երեկոյ.)	20 10	Բոսիլիք	71
Թահիլի. Օսմ. 4 01	79 48	Բոսիլիք	49

ԱՐՏՕՆԱՍԻՐ Ա. ԲԱՐԱՆԱՆ
ՏՊԱԳՐ. ՆԵԱՆ 4. ՊԵՐՔԻՆ
Էսկի-Ջապիէ փողոց, թիւ 61